

1.4. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos įgalinimas

Mykolo Romerio universiteto
Teisės mokyklos
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas

Prof. dr. Rokas Uscila

E. paštas: ruscila@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-04

Santrauka. Straipsnyje analizuojama 2022 metų Lietuvos bausmių sistemos pertvarka, kuria įtvirtintas Europoje vyraujantis dualistinis bausmių vykdymo sistemos modelis, kai veikia dvi lygiavertės ir viena kitai nepavaldžios penitencinės tarnybos: Lietuvos probacijos tarnyba ir Lietuvos kalėjimų tarnyba. Straipsnyje nuosekliai pateikiami bausmių vykdymo sistemos pertvarkos strateginiai etapai, išskiriamos trys pagrindinės pokyčių kryptis, atskleidžiamas jų turinys. Sistemškai analizuojami strateginius įkalinimo įstaigų pokyčius lemiantys veiksniai, taip pat atskleidžiami žmogiškųjų ir finansinių išteklių valdymo klausimai. Straipsnyje analizuojami ir pateikiami Lietuvos probacijos tarnybos, taip pat Lietuvos kalėjimų tarnybos kaupiami statistiniai duomenys, daromos trumpalaikės prognozės ir formuluojami nauji iššūkiai. Straipsnyje daromos išvados, kad su 2022 m. pertvarka bus užtikrintas Lietuvos bausmių vykdymo sistemos centralizavimas, funkcijų išgryninimas ir padalinių struktūravimas, ir tai užtikrins vieno juridinio asmens funkcionavimą ir teritorinių padalinių (kalėjimų) sąveiką. Įgyvendinami pokyčiai leis optimizuoti žmogiškuosius, finansinius resursus, taip pat išsigryninti disponuojamo turto poreikius. Be to, straipsnyje akcentuojama, kad įgalinant bausmių vykdymo sistemą siekiama sustiprinti tiek Lietuvos probacijos tarnybos, tiek Lietuvos kalėjimų tarnybos vidaus ir finansų kontrolę, užtikrinti efektyvesnę vidaus administravimą, vieningą Bausmių vykdymo kodekso taikymo praktiką. Straipsnyje aptariama bausmių vykdymo sistemos strategija iki 2030 metų.

Reikšminiai žodžiai: bausmių vykdymo sistemos strategija, Lietuvos probacijos tarnyba, Lietuvos kalėjimų tarnyba.

Įvadas

Aštuonioliktoje Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje¹ įtvirtintas aiškus strateginis tikslas – sukurti naujos kartos bausmių vykdymo sistemą. Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2021 m. kovo 10 d. nutarimu Nr. 155 patvirtino „Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo planą“, kurio 8.3 papunkčiu Teisingumo ministrui buvo nustatyta viena iš strateginių veiklų – efektyvi ir moderni bausmių vykdymo sistema.

Lietuvos bausmių vykdymo sistema (toliau – BVS) itin kritiškai buvo vertinama Lietuvos mokslininkų (G. Sakalauskas, S. Nikartas, R. Vaičiūnienė, V. Viršilas ir kt.), kurie savo fundamentaliuose tyrimuose aiškiai indikavo BVS kritinę disfunkciją ir dešimtmečiais trunkantį sąstingį. Be to, aiškią poziciją išreiškė ir tarptautiniai ekspertai bei atitinkamos organizacijos, kurios ragino Lietuvą imtis neatidėliotinų priemonių užtikrinant žmogaus teisių standartus įkalinimo įstaigose. Paminėtinas Europos Tarybos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką

¹ Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. gruodžio 11 d. nutarimas Nr. XIV-72 „Dėl Aštuonioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, TAR, 2020-12-11, Nr. 27121

ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau – CPT)², kuris nuolatos teikia rekomendacijas dėl įkalinimo įstaigų sistemos trūkumų, kurie praktiškai apima visas BVS veiklos sritis. Be to, ir Seimo kontrolieriai nuo 2014 m. įgyvendindami nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose pagal Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį, ar baudimą fakultatyvų protokolą, nuolatos lankosi Lietuvos kalėjimuose ir teikia rekomendacijas, kuriose buvo nurodomi itin svarbūs klausimai dėl itin blogų kalinamųjų laikymo sąlygų, tiek dėl kitų nuteistųjų teisių pažeidimų³.

Atliktas bausmių vykdymo situacijos įvertinimas parodė, kad pavieniai sprendimai dėl personalo kvalifikacijos kėlimo, naujų resocializacijos priemonių įdiegimo, o ypač bandymo modernizuoti seną įkalinimo įstaigų infrastruktūrą nedavė didelio efekto. Be to, tiek bausmių vykdymo sistemos atskirų sričių vidinis auditas, tiek Valstybės kontrolė savo ataskaitose akcentavo, kad įkalinimo įstaigų nuteistųjų resocializacijos ir priežiūros taikymo praktika itin skirtinga, kiekviena įstaiga vadovaujasi savo vidine tvarka, vadovų įsakymais, o Kalėjimų departamentas neturi įrankių užtikrinti vienodais standartais grįsto veiklos organizavimo. Lietuvos bausmių vykdymo sistemos išlaikymui skiriamas vis didesnis biudžetas. Antai, 2021 m. skirta 87 mln. eurų⁴. Be to, reikalingos dar ir papildomos lėšos nuteistųjų kompensacijoms dėl blogų kalinimo sąlygų. 2021 m. teismuose buvo išnagrinėtos net 592 bylos dėl kompensacijų nuteistiesiems arba 37 procentais daugiau negu 2020 metais. Teismai pagal išnagrinėtas bylas priteisė nuteistiesiems išmokėti 131 200 eurų kompensacijas ir tai buvo 29 procentais daugiau negu 2020 metais⁵.

Taigi 2021 m. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija priėmė sprendimą iš pamatų pertvarkyti bausmių vykdymo sistemą, įgyvendinti esminius strateginius pokyčius. Tenka paminėti, kad Lietuvos bausmių vykdymo sistema niekada neturėjo savo ilgalaikės visų BVS sričių strategijos, kuri aiškiai įvardintų ilgalaikius tikslus, uždavinius ir atitinkamas priemones, bent dešimtmetį leistų kurti ir plėtoti efektyviai veikiančias probacijos ir kalėjimų tarnybos sistemas.

1.4.1. Bausmių vykdymo sistemos strategija

BVS strateginių sričių peržiūrą ir atitinkamą planavimą nulėmė visuma kritinių veiksnių, tiesiogiai susijusių tiek su personalo valdymo (išbalansuota atlyginimų sistema, subjektyvi ir ydinga darbuotojų motyvavimo, priedų skyrimo tvarka, darbuotojų nepakankama kompetencija vykdyti naujas funkcijas ir kt.), tiek su infrastruktūros (gyvenamosios patalpos neatitinkančios higienos ir minimalių dydžių reikalavimų, trūkumas šiuolaikinių užimtumo, maitinimo patalpų) ir nuteistųjų resocializacijos (korekcinį programų formalus taikymas „popieriujė“, resocializacinio poveikio įvertinimo ir kontrolės nepakankamumas, nuteistųjų užimtumo stoka) klausimais.

Būtina pabrėžti, kad mokslu ir gerąja praktika grįstas strateginis planavimas leido susieti ir suderinti įvairius veiksmus ir procesus Kalėjimų tarnyboje, juos susisteminti į vieningą visumą, taip sukuriant prielaidas skaidriam ir aiškiam žmoniškųjų, finansinių ir materialinių ište-

2 Lietuvos Respublikos Vyriausybės ataskaita dėl priemonių, kurių buvo imtasi ar kurių numatoma imtis, siekiant įgyvendinti Europos Komiteto prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą 2016 m. rugsėjo 5–15 d. vizito Lietuvoje ataskaitoje nurodytas rekomendacijas: <https://rm.coe.int/pdf/16807846d7>.

3 Seimo kontrolierių įstaiga. Nacionalinė kankinimų prevencija. <https://www.lrski.lt/veiklos-sritys/nacionaline-kankinimu-prevencija-nkp/>.

4 Kalėjimų departamentui ir jam pavaldžios įstaigoms skirtos lėšos: 2016 m. – 73,5 mln. Eur, 2017 m. – 74,9 mln. Eur, 2018 m. – 71,4 mln. Eur., 2019 m. – 72,7 mln. Eur., 2020 m. – 97,5 mln. Eur.

5 Palyginti, 2020 metais dėl blogų kalinimo sąlygų teismuose buvo išnagrinėtos 433 bylos, priteista 93,7 tūkst. eurų. 2019 metais dėl blogų kalinimo sąlygų teismuose buvo išnagrinėtos 759 bylos, priteista 115,4 tūkst. eurų, 2018 metais dėl blogų kalinimo sąlygų teismuose buvo išnagrinėtos 1003 bylos, priteista 191,5 tūkst. eurų, 2017 m. – 808 bylos ir 201,5 tūkst. eurų, 2016 m. – 1081 byla ir 323,3 tūkst. eurų, 2015 m. – 1334 bylos ir priteista 713 tūkst. eurų.

klių perskirstymui. Struktūriniai pokyčiai, kurie įsigalioja tik 2023 m., jau 2021 m. liepos mėnesį buvo pradėti nuosekliai projektuoti (žr. 1 pav.). Į šį strateginio planavimo procesą buvo įtraukti aukščiausio lygio bausmių vykdymo sistemos ekspertai tiek iš Teisingumo ministerijos, tiek tuometinio Kalėjimo departamento ir jam pavaldžių įstaigų, taip pat gautos bausmių vykdymo teisės srities mokslininkų nuomonės. Apskritai rengiant Kalėjimų tarnybos strateginės veiklos gaires 2030 m. dalyvavo penkios dešimtys darbuotojų, atstovaujančių tiek strateginiam, tiek praktiniam-taktiniam lygmenims.

1 pav. BVS strategijos 2030 rengimo etapai.

Pirmame paveiksle pateikti BVS strategijos kūrimo etapai, kurie leido užtikrinti nuoseklius ir nepertraukiamus darbus, sykiu matyti visą strateginio proceso eigą, darbų pasiskirstymą tarp skirtingų ekspertų grupių. Be to, leido laikytis nusistatytų terminų, tinkamai programuoti darbų apimtį ir nuodugnumą. Kiekvienas etapas aiškiai struktūruotas, išsikelti konkretūs tikslai ir uždaviniai.

Strateginis planavimo darbas pradėtas nuo bausmių vykdymo sistemos misijos, vizijos ir vertybių išgryninimo. BVS misija – kurti paveikią ir orią aplinką pozityviam žmogaus elgesio pokyčiui ir visuomenės saugumui. Atitinkamai, orientuojantis į misijos pagrindinius elementus ir atliepian joje suformuotus lūkesčius, BVS vizija – atvira, profesionali ir nuolat tobulėjanti organizacija, gebanti atkurti žmogaus ir visuomenės santykį. Taip pat buvo išskirtos ir suformuluotos BVS vertybės, kurios būtų pamatinės nuostatos kuriant efektyvią ir modernią bausmių vykdymo sistemą, tai – atvirumas, profesionalumas, pasitikėjimas, pagarba žmogaus teisėms ir progresyvumas. Toliau buvo pereita prie ilgalaikių BVS plėtojimo ir pokyčių krypties nustatymo. Vėliau Kalėjimo departamente buvo patvirtinti BVS sistemos plėtros metmenys, kurie leido sukurti ir patvirtinti Kalėjimų tarnybos strateginės veiklos gaires iki 2030 metų⁶. Toliau pateikiamos trys pagrindinės strateginės kryptys ir jų trumpas turinys.

Pirmoji kryptis – BVS žmogiškieji išteklių ir jų valdymas. Būtina sukurti tvarų laisvės atėmimo vietų (kalėjimų) personalo valdymo modelį, kuris turi apimti visas darbuotojų kategorijas, jų atlygio politiką, mobilumą ir subalansuotus darbo režimus. Pastaruoju metu daug kalėjimų darbuotojų dirba 24 val. trukmės pamainomis. Toks modelis šiuolaikinėse bausmių vykdymo sistemose neegzistuoja. Dažniausiai 24 val. trukmės darbo pamainos pripažįstamos darbuotojų

6 Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2022 m. vasario 7 d. įsakymas Nr. V-28 „Dėl Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos strateginės veiklos gairių 2022–2030 m. patvirtinimo“.

fiziniu ir psichologiniu sekinimu. Paminėtina, kad net 78 proc. pareigūnų Vilniaus kalėjime dirbo 24 val. trukmės pamainomis, Pravieniškių kalėjime – 73 proc., Marijampolės – 60 proc., Alytaus – 66 proc., tik du kalėjimai Lietuvoje (Šiaulių ir Panevėžio) buvo atsisakę tokio darbo režimo. Taigi, akcentuojami saugumo / priežiūros funkcijas įgyvendinantys darbuotojai, kurie dirbs tik pagal dinaminio saugumo modelį, ir resocializaciją užtikrinantys darbuotojai. Į šią kategoriją patenka keturių grupių darbuotojai: kontaktiniai pareigūnai (2022 m. buvo 120 darbuotojų), socialinio darbo ir psichologinės intervencijos komandos darbuotojai (2022 m. – 127 darbuotojai), vertinimo ir analizės komandos darbuotojai (2022 m. – 46 darbuotojai), užimtumo organizavimo komandos darbuotojai (2022 m. – 54 darbuotojai). Bendrųjų funkcijų darbuotojai veikia centralizuotai per visą Kalėjimų tarnybą, jie sukuria technines, organizacines, kitas prielaidas specialiosioms BVS funkcijoms įgyvendinti. Vienas iš esminių aspektų – tai darbuotojų funkcijų ir krūvių subalansavimas, kai skaičiuojamas darbo krūvio santykis su tiesioginiu kontaktiniu darbu. Taip pat pabrėžiama darbuotojų specializacija, darbo našumo ir kokybės didinimas. Kartu ir darbuotojų atlyginimo sistemos subalansavimas – atlyginimų vidurkių, didžiausio skirtumo tarp vadovybės ir eilinių darbuotojų nustatymas, vertinimo ir motyvacinės posistemės tobulinimas. Iki 2023 m. pirmos grandies pareigūnų ir jų vadovo atlyginimas su priedais skirdavosi keturis ir daugiau kartų. Be to, labai svarbus personalo paieškos ir atrankos algoritmas (naujos vadovų kartos suformavimas, vadovų rezervo sukūrimas, atsparumo kriminalinei subkultūrai ir neigiamam poveikiui sistema). Absurdiška situacija, kad specializuotas Kalėjimų departamento Mokymų centras per pastaruosius kelerius metus pritraukdavo po 6–8 kursantus. Suprantama, kad buvo / yra būtina kelti BVS darbuotojų įvaizdį, prestižą, sukurti tvarų visuomenės informavimo, išorinės ir vidinės komunikacijos modelį.

Antroji kryptis – BVS atskirų veiklos sričių valdymas. Čia daugiausia dėmesio turi būti skiriama dviejų pamatinių koncepcijų įgyvendinimui: nuteistųjų laisvės atėmimo bausme resocializacijos reformai Lietuvoje⁷ ir dinaminio saugumo (apsaugos) bausmių vykdymo sistemai⁸ Taip pat buvo svarbu iš pagrindų keisti įkalinėtų asmenų sveikatos priežiūros modelį, atsisakant itin neefektyviai veikiančios Laisvės atėmimo vietų įstaigų ligoninės. Dabartinės sveikatos priežiūros paslaugų teikimo nuteistiesiems praktikos įvertinimas parodė, kad didžioji dalis paslaugų jau dabar yra teikiamos bendrose sveikatos priežiūros įstaigose. Paminėtinas ir nuteistųjų užimtumo, jų įdarbinimo modelio sukūrimas, atsisakant nuostolingai veikiančios specializuotos valstybinės įmonės „Mūsų amatai“⁹.

Trečioji kryptis – BVS infrastruktūros (turto) plėtojimas ir valdymas. 2009 m. Lietuvos Respublikos Vyriausybė patvirtino Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategiją¹⁰, kurioje buvo numatyta iki 2017 metų pastatyti modernias įkalinimo įstaigas Vilniaus, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio regionuose ir Pravieniškių miestelyje, vėliau šis terminas buvo pratęstas iki 2022 m.¹¹. Tačiau iki šio momento neturime nei vienos naujos ar / ir modernios įkalinimo įstaigos. Negalima

7 Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2021 m. sausio 7 d. įsakymas Nr. V-5 „Dėl Nuteistųjų laisvės atėmimo bausme resocializacijos reformos Lietuvoje koncepcijos patvirtinimo“.

8 Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos direktoriaus 2021 m. gruodžio 27 d. įsakymu Nr. V-404P patvirtinta „Dinaminės apsaugos vystymo bausmių vykdymo sistemoje koncepcija“.

9 Vilniaus apygardos teismas 2022 m. spalio 13 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. eB2-188-577/2022 nutraukė VI „Mūsų amatai“ (kodas 303316138, buveinės adresas, Rasų g. 8, Vilnius) restruktūrizavimo bylą ir iškėlė bankroto bylą. Nutartis įsiteisėjo 2022 m. spalio 22 d. <https://www.musuamatai.lt/demesio/>.

10 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 30 d. nutarimas Nr. 1248 „Dėl Laisvės atėmimo vietų modernizavimo strategijos ir jos įgyvendinimo priemonių 2009–2017 metų plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2009-10-10, Nr. 121-5216

11 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. liepos 22 d. nutarimas Nr. 740 „Dėl laisvės atėmimo vietų modernizavimo programos patvirtinimo“, TAR, 2014-07-29, Nr. 10619.

teigti, kad nebuvo jokių pokyčių kalėjimų infrastruktūros srityje. Kaip pozityvius pavyzdžius galima įvardinti Lukiškių kalėjimo, Kybartų pataisos namų uždarymą, Pravieniškių pataisos namų pirmojo sektoriaus konversiją į Atviro tipo kalėjimo padalinį. Panaudojus modulinių kalėjimų sprendimus buvo pastatyti atskiri gyvenamieji statiniai Marijampolėje, Alytuje, Pravieniškėse pataisos namuose. Be to, plečiant nuteistųjų pusiaukelės namų tinklą, 2022 m. atidaryti pusiaukelės namai Panevėžyje, o 2023 metų I–II ketvirtį bus atidaryti treji nauji pusiaukelės namai Plungėje, Šiauliuose ir Tauragėje. Tačiau įvertinant visas pastangas, visus sprendinius iki 2023 metų, vis dėlto nepavyksta pasiekti norimo rezultato, nes tik vos 50 proc. esamų patalpų atitinka minimalius reikalavimus.

Lietuvos bausmių vykdymo sistema orientuojama į Skandinavijos, kitų Šiaurės šalių penitencinės sistemos standartus, kai vienam nuteistajam skiriamas kameros plotas siekia 10–12 kv. m., kameroje privalomai yra įrengtas sanitarinis mazgas (tualetas, dušas), ribotos interneto prieigos ryšys, tiesioginės komunikacijos įrenginys su kalėjimų budėtojais ir t. t. Skandinavijos šalių standartai galimi ir Lietuvoje, tačiau tik kuriant naujos kartos įkalinimo įstaigas. Šiuo laikotarpiu bandoma realizuoti rekomendacijas, kad įkalinimo įstaigose visoms kalinių kategorijoms būtų skiriamas minimalus 4 kv. m. plotas vienam įkalintajam daugiavietėse kameroje, o vienvietėse kameroje – mažiausiai 6 kv. m. plotas vienam asmeniui, į nurodytą plotą nėra įskaičiuojamas kameroje esantis sanitarinių mazgų plotas.

Kalėjimų tarnybos strateginės veiklos gairėse numatytas tipinio-klasterinio kalėjimų modelio sukūrimas, t. y. vieningas standartas, išgryninti infrastruktūros sprendimai, kurie atitiktų naujausius dinaminio saugumo ir resocializacijos koncepcijose keliamus uždavinius. Šis kalėjimo standartas yra kuriamas nuo 2022 m., pradėjus naujo Šiaulių kalėjimo statybos darbus¹², o vėliau būtų taikomas statant kitus kalėjimus pagal vieningus architektūrinius sprendinius. Taigi, ilgainiui Lietuva turėtų turėti penkių uždaro, pusiau uždaro tipo kalėjimų tinklą, taip pat atitinkamus atviro tipo kalėjimų padalinius. Planuojama, kad atviro tipo kalėjimų padaliniai, prioretizuojant nuteistųjų pusiaukelės namus, bus įkurti visose Lietuvos apygardose.

Kitas labai svarbus programuojamas strateginis pokytis – tai informacinių technologijų diegimas, atskirų procesų skaitmenizavimas ir optimizavimas. Tenka konstatuoti, kad atskiruose kalėjimuose dar naudojamos informacijos fiksavimo priemonės, kurios pradėtos taikyti prieš šimtą metų, pavyzdžiui, kalinių buvimo kameroje ir pasivaikščiojimų kiemeliuose žymėjimo medinės lentelės, įvairių vidinių tvarkų informacijos registracijos žurnalai, popierinės kortelės ir pan.

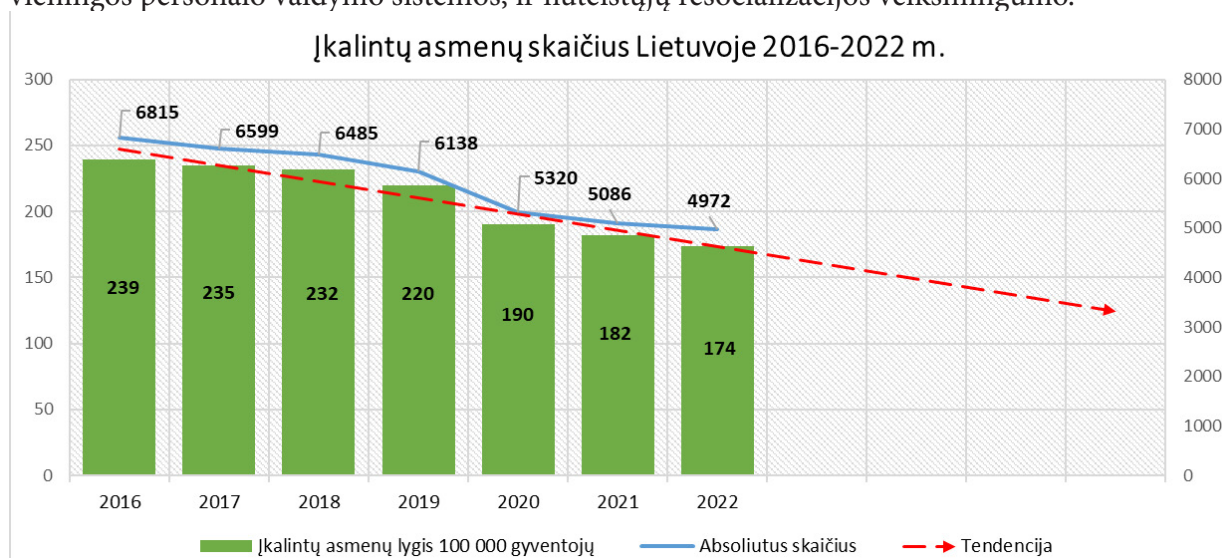
Viena iš didžiausių šios srities problemų ta, kad BVS neturi šiuolaikinės pamatinės duomenų bazės, kurioje būtų kaupiami duomenys apie nuteistųjų priežiūrą, resocializaciją ir kitus bazinius procesus, kurie vyksta kalėjimuose. Šiuo momentu informacijos surinkimui, apdorojimui, kaupimui naudojami milžiniški žmogiškieji ištekliai, BVS darbuotojai atlieka techninę darbą, kurio reikia norint panaudoti informacines technologijas.

Paminėtinas ir poreikis turėti šiuolaikišką nuteistųjų elektroninio stebėjimo centro modelį (nuteistųjų elektroninis monitoringas, kitos informacijos surinkimas ir analizė (registratoriai, vaizdo stebėjimo kameros, įstaigų perimetro informacijos analizė). Šioje srityje keliami dideli lūkesčiai atsisakant tokių primityvių ir sunkiai suvokiamų BVS atributų kaip apsaugos bokšteliai su automatiniais ginklais apsiginklavusia apsauga, viename kalėjime esančių 2–3 kontrolės postų, taip pat ir visiškai beprasmiškų budėtojų dalių.

¹² Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas 2022 m. liepos 11 Nr. 746 „Dėl viešojo ir privataus sektorių partnerystės projekto „Šiaulių tardymo izoliatoriaus iškėlimas iš miesto centrinės dalies į Šiaulių r. sav., Ginkūnų sen., Malavėniukų k.“ įgyvendinimo“, TAR, 2022-07-12, Nr. 15303.

1.4.2. Lietuvos kalėjimų tarnybos sukūrimas, institucinė pertvarka

Nuo 2023 m. pradžios Kalėjimų departamentas su pavaldžiomis įstaigomis bus reorganizuotas į Lietuvos kalėjimų tarnybą¹³. Kalėjimų Lietuvos bausmių vykdymo sistemoje iki 2023 metų veikė dešimt atskirų penitencinės paskirties juridinių asmenų, kurie atsakingi už laisvės atėmimo bausmių ir suėmimo vykdymą, nuteistųjų, suimtųjų sveikatos priežiūrą, taip pat BVS pareigūnų rengimą. Kalėjimų departamentas veikė kaip centrinė statutinė įstaiga, kurios pagrindinis tikslas – metodinis vadovavimas pataisos įstaigoms ir tardymo izoliatoriams, taip pat jų veiklos kontrolė ir koordinavimas. Taigi, įkalinimo įstaigų sistema turėjo decentralizuotą modelį, kuris neleido užtikrinti nuoseklaus Bausmių vykdymo kodekso nuostatų įgyvendinimo, vieningos personalo valdymo sistemos, ir nuteistųjų resocializacijos veiksmingumo.

2 pav. Įkalinėtų asmenų skaičius Lietuvoje 2016–2022 metais¹⁴

Statistinių duomenų analizė rodo, kad kalinamų asmenų skaičius 2022 m., palyginti su 2016 m., sumažėjo 27 proc. Nors jau nesame lyderiai pagal įkalinėtus asmenis tarp ES valstybių narių, tačiau šis rodiklis žymiai didesnis už ES įkalinėtų asmenų vidurkį. EUROSTAT 2020 m. duomenimis, įkalinėtų asmenų vidurkis tarp visų ES valstybių narių siekė 104 įkalinėtų asmenų 100 000 gyventojų¹⁵. Taigi, jeigu šiandien norėtume pasiekti ES šalių įkalinėtų asmenų rodiklį, tai Lietuva turėtų kalinti ne daugiau kaip 3 000 asmenų. Statistinių BVS duomenų ekstrapoliacija rodo, kad po penkerių metų Lietuvos kalėjimuose bus apie 3 500 įkalinėtų asmenų.

Svarbu paminėti, kad įkalinėtų asmenų mažėjimo tendencija tiesiogiai susijusi su baudžiamosios politikos pokyčiais, baudžiamosios atsakomybės ir sankcijų už atskiras nusikalstamas veikas pasikeitimais, taip pat alternatyvų įkalinimui taikymu, o tai veikia registruotą nusikalstamumą. Be to, keičiasi ir pati nusikalstamumo struktūra, kai vis daugiau nusikalstamų veikų padaroma elektroninių duomenų ir informacinių sistemų saugumui (Baudžiamojo kodekso 196–198 str.¹⁶), pavyzdžiui, kai nuo 2012 iki 2021 šių nusikalstamų veikų padidėjimas yra net

13 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2022 m. liepos 20 d. nutarimas Nr. 769 „Dėl sutikimo reorganizuoti Kalėjimų departamentui prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pavaldžias biudžetines įstaigas“.

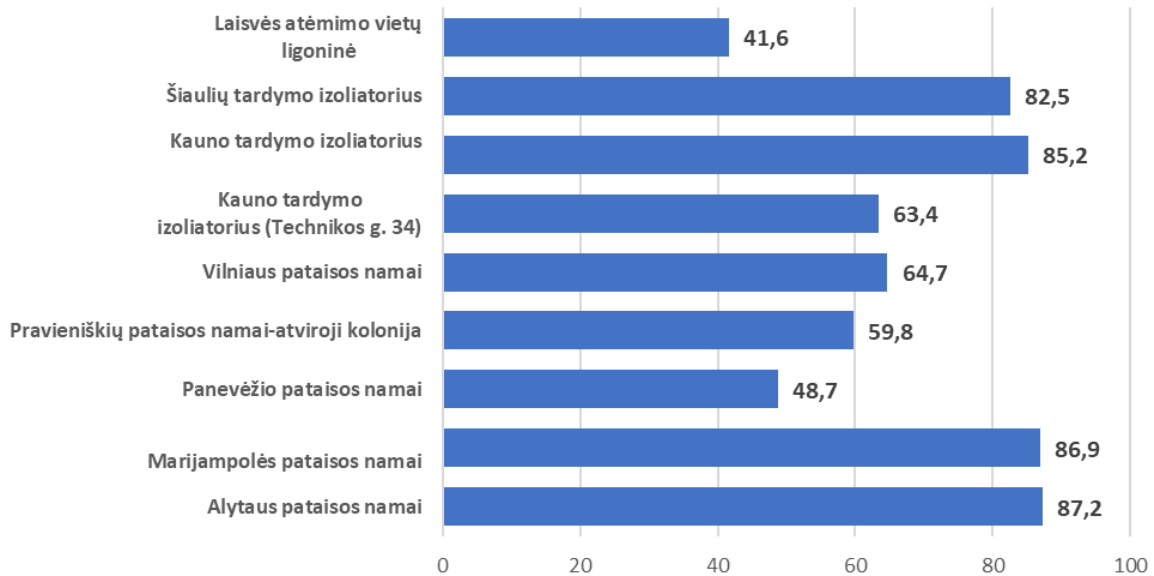
14 Remtasi Kalėjimų departemento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistinių duomenų ataskaitomis. http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

15 Eurostat, European statistics on prisoners (2020), https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Prison_statistics.

16 Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (suvestinė redakcija), *Valstybės žinios*, 2000-10-25, Nr. 89-2741.

357 proc.¹⁷. Prognozuojama, kad daugės ir kitų nusikaltimų, kurie padaromi informacinių technologijų, finansų srityje, dėl kurių asmens įkalinimas yra itin neefektyvus, o didžiausią efektą duoda atsakomybės neišvengiamumas ir finansinės sankcijos. Taigi, jeigu valstybėje bus vadovaujama *ultima ratio* principu, tęsiama visuomenei nepavojingų nusikalstamų veikų dekriminlizacija, taip pat alternatyvų įkalinimui plėtra, prognozuojama, kad nuteistųjų skaičius ir toliau sparčiai mažės.

Įkalinimo įstaigų užimtumas (procentais) 2022 m.

3 pav. Įkalinimo įstaigų užimtumas 2022 m. (procentais)¹⁸

Viena iš strateginių BVS pertvarkos krypčių – tai įkalinimo įstaigų infrastruktūros klausimai, koreliuojantys tiek su pokyčiais įkalinamųjų asmenų skaičiaus mažėjimu, tiek su personalo kompetencijų klausimais. Trečiame paveiksle pateiktų duomenų analizė aiškiai parodo perteklinio nekilnojamojo turto disponavimą bausmių vykdymo sistemoje, nes vos 4 kalėjimai iš 9 optimaliai išnaudoja infrastruktūrą. 2022 m. pabaigoje Kalėjimų tarnyba turėjo 7200 kalinimo vietų, o jų užimtumas ataskaitiniu laikotarpiu sudarė 68 proc. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad duomenys pateikti už 2022 metus, kai bausmių vykdymo sistemoje jau buvo atsisakyta Lukiškių kalėjimo (tardymo izoliatoriaus), Kybartų pataisos namų, taip pat Pravieniškių I sektoriaus, kuris buvo konvertuotas į atviro tipo kalėjimą.

Situacija, kai bandoma išlaikyti nereikalingus, pasenusius kalėjimus, iš penitencinės kriminologijos ir veiklos pozicijų vertintina itin kritiškai. Visų pirma, kalėjimų išlaikymas – itin brangi ir daug žmogiškųjų išteklių reikalaujanti sistema, ypač įvertinant tai, kad dalis kalėjimų infrastruktūros sukurta XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje, o kita dalis – XX a. 5–7 dešimtmečiuose. Be to, stebimas nuteistųjų „užlaikymas“ įstaigose (pvz. vangus nuteistųjų lygtinis paleidimas, atostogų, ilgalaikių išvykų menkas suteikimas, maksimaliai neišnaudojamas pusiaukelės namų tinklas), taip pateisinant reikalingus etatus, išlaidas patalpų remontui, komunaliniams mokesciams ir kt.

17 Nusikalstamų veikų žinybinis registras. Nusikalstamų veikų žinybinio registro (NVŽR)(atviri duomenys) paslaugos. Ataskaitos Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika. <https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminių-tyrimu-statistika-1>

18 Remtasi Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistinių duomenų ataskaitomis. http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

Remiantis Lietuvos kalėjimų tarnybos surinktais duomenimis ir atlikta šių duomenų analize, bausmių vykdymo sistemos įstaigose tik apie 28 proc. laikomų asmenų apgyvendinti kamerų tipo patalpose (po 1–4 asmenis), kiti nuteistieji bausmes atlieka bendrabučio tipo patalpose (po 10–20 asmenų). Nuteistųjų apgyvendinimas bendrabučiuose didina kriminalinės subkultūros palaikymo ir plėtimo, taip pat nuteistųjų asmenų pakartotino nusikalstamumo riziką. Vidutiniškai per vienerius metus bausmes vykdančiose įstaigose pradedama apie 700 ikiteisminių tyrimų dėl šiose įstaigose bausmę atliekančių asmenų galimai padarytų nusikalstamų veikų, iš jų 93 proc. – dėl bendrabučiuose apgyvendintų nuteistųjų nusikalstamų veikų, susijusių su sukčiavimais, nelegaliu disponavimu psichiką veikiančiomis medžiagomis ir smurtu.

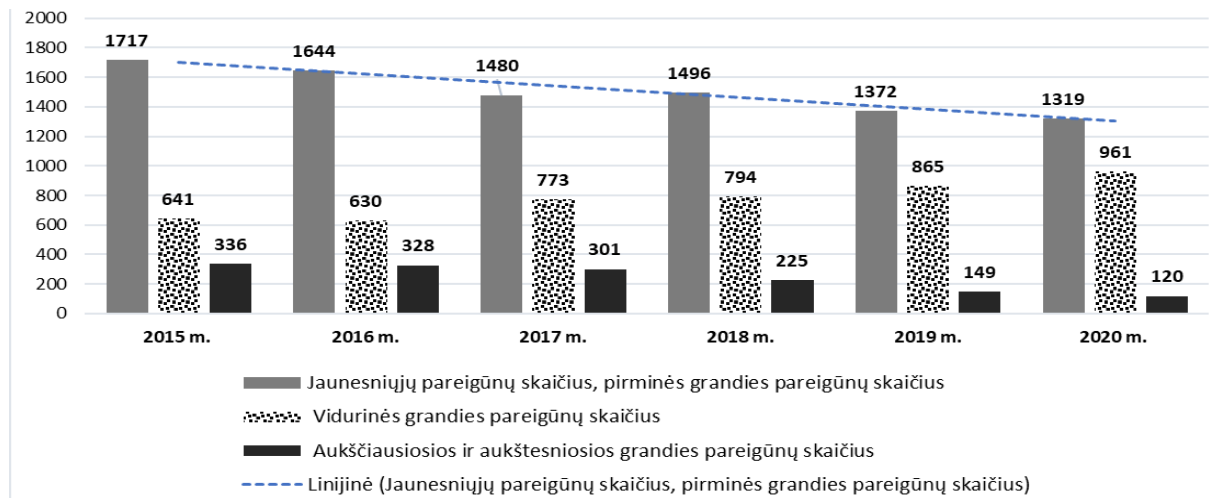
Kalėjimų tarnybos strateginės veiklos gairėse numatyta, kad tikslinga suformuoti penkių kalėjimų tinklą regioniniu (apygardų principu) pagrindu, išdėstant laisvės atėmimo vietas pagal suimtųjų ir nuteistųjų gyvenamąją vietą, siekiant palengvinti nuteistųjų socialinių ryšių palaikymą, lengvesnį resocializacijos proceso tęstinumą, sumažinti logistikos ir konvojavimo kaštus, ir kita. Taip pat bus siekiama sukurti tipinį-klasterinį kalėjimo modelį. Reikia paminėti, kad nuo 2023 m. visi kalėjimai, tardymo izoliatoriai, pataisos namai, atvirosios kolonijos ir pusiaukelės namai pertvarkomi į trijų kategorijų įkalinimo režimus: uždaro, pusiau atviro ir atviro režimo bausmės atlikimo vietas (BVK 32 str. Laisvės atėmimo bausmės atlikimo vietų rūšys)¹⁹. Pertvarkant Lietuvos kalėjimų sistemą labai vertinga Skandinavijos ir kitų Šiaurės šalių patirtis, kai diegiant bendruomeninių sankcijų modelius, atkuriamojo teisingumo priemonės, sykiu sumažėjus kalinių populiacijai, visuomenėje atsisakoma kalėjimų infrastruktūros, jie uždaromi ir konvertuojami į kitus visuomeninės reikmės pastatus. Vadovaujamosi principu, kad BVS turi veikti tik modernios įkalinimo įstaigos, jų išnaudojimas turi būti maksimalus. Kalėjimai veikia kaip trumpalaikės intervencijos, elgesio korekcijos įstaigos, o ne kaip gyvenamosios patalpos, kurios vyravo išskirtinai mūsų bausmių vykdymo sistemoje. Tarptautiniuose ekspertų susitikimuose, akademinės bendruomenės diskusijose jau keliamas klausimas dėl bausmių vykdymo sistemų be kalėjimų ateitis, pavyzdžiui, Šveicarijoje buvo atliktas ilgai trukęs eksperimentas su nuteistaisiais nepilnamečiais, kai jiems tik trumpam buvo apribojama laisvė (iki trijų mėn.), siekiant parinkti tinkamiausią individualų veikimo algoritmą, toliau visos paslaugos buvo teikiamos bendruomenėje, t. y. veikiama pagal atvejo vadybos modelį. Skandinavijos šalyse taip pat uždaromi kalėjimai, kuriamos nedidelės ir modernios iki kelių šimtų nuteistųjų korekcinės-penitencinės įstaigos, kurios orientuojasi į pavojingus nuteistuosius (pavyzdžiui, nuteistuosius su itin aukšta rizika pakartotinai nusikalsti, taip pat turinčius didelę kriminalinę patirtį). Ekspertiniu lygmeniu diskutuojama, kad įkalinimo modelis, taikomas šiuo metu, būtų taikomas tik išimtiniais atvejais, kai kalbama apie itin sudėtingus atvejus, t. y. nuteistuosius laisvės atėmimo bausme iki gyvos galvos, maniakinius nusikaltėlius ir pan. Taigi, prieš kelis šimtmečius sukurtos įkalinimo įstaigų sistemos praktiškai jau bankrutuoja.

Kitas itin svarbus strateginis pokytis – tai būtinumas sukurti efektyvaus Kalėjimų tarnybos žmogiškųjų išteklių valdymo modelį. Atlikta situacijos analizė iki 2023 m. parodė, kad Kalėjimų departamente, jam pavaldžiose įstaigose, turinčiose atskiro juridinio asmens teisinį statusą, veikė net 66 administracijos padaliniai. Dėl decentralizuoto valdymo apie pusę visų administracijos padalinių vykdė bendrąsias funkcijas (turto valdymo, materialinio aprūpinimo, žmogiškųjų išteklių valdymo ir pan.), o šiuose padaliniuose dirbo net 30 proc. visų darbuotojų. Iki 2023 m. BVS pertvarkos Kalėjimų departamente ir pavaldžiose įstaigose dirbo apie 3500 darbuotojų. O resocializaciją vykdančių darbuotojų skaičius buvo vos 250 asmenų, kuriems tekdavo dirbti su 5000 nuteistųjų ir suimtųjų. Maža to, iki pertvarkos BVS buvo net 99 vadovaujančios

¹⁹ Lietuvos Respublikos bausmių vykdymo kodeksas (suvestinė redakcija nuo 2023-01-01), *Valstybės žinios*, 2002-07-19, Nr. 73-3084.

pareigybės, o sukūrus vieningą Kalėjimų tarnybą jų sumažinta 55 procentais. Kalėjimų tarnybos strateginės veiklos gairėse numatyta sukurti bausmių vykdymo sistemos darbuotojų kompetencijų standartą. Be to, siekiama nustatyti siektinus santykio tarp specialiasias funkcijas vykdančių darbuotojų skaičiaus ir suimtųjų / nuteistųjų skaičiaus, rodiklius: Vertinimo ir analizės grupės specialistas dirba ne daugiau kaip su 30 nuteistųjų; Socialinio darbo ir psichologinio konsultavimo grupės socialinis darbuotojas dirba ne daugiau kaip su 15 nuteistųjų, psichologas – ne daugiau kaip su 30; Užimtumo grupės specialistas dirba ne daugiau kaip su 30 nuteistųjų; Kontaktinių specialistų grupės pareigūnas dirba ne daugiau kaip su 15 nuteistųjų; Pirminės grandies pareigūnas dirba ne daugiau kaip su 30 nuteistųjų. Įvardintos pamatinės Kalėjimų tarnybos darbuotojų grupės ir sudaro šios BVS branduolį. Tik pasiekus šiuos rodiklius bus galima kalbėti apie efektyvią, kokybišką nuteistųjų resocializaciją, pagrįstą recidyviškumo mažinimą.

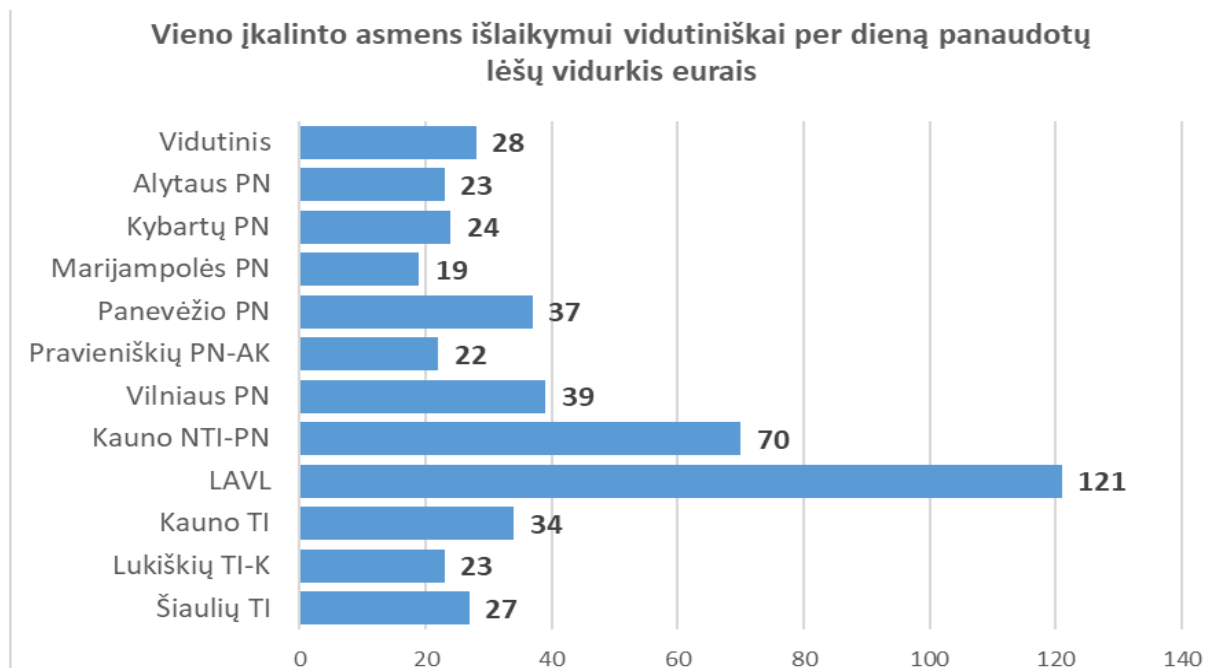

4 pav. Įkalinimo įstaigų pareigūnų skaičius ir jų pasiskirstymas pagal pareigybių lygį absol. skaič. (2015–2020 m.)²⁰

Ketvirtame paveiksle pateikti duomenys rodo, kad nuo 2015 metų nuosekliai mažėja jaunesniųjų pareigūnų, kurie ir turi dirbti tiesioginį kontaktinį darbą su nuteistaisiais, skaičius.

Paminėtina ir tai, kad 2013–2022 metais įkalinimo įstaigose dirbančių pareigūnų skaičius nežymiai mažėjo, o per nurodytą laikotarpį nuteistųjų įkalinimo įstaigose sumažėjo 47 proc. Taigi, 2022 m. vienam įkalintųjų apsaugą ir priežiūrą užtikrinančiam pareigūnui tenkantis kalinių skaičius yra 2,7 kalinio. Geriausia situacija yra Vilniaus pataisos namuose, kur 448 įkalintus asmenis prižiūri 276 pareigūnai, taigi kalinių ir pareigūnų, užtikrinančių kalinių apsaugą ir priežiūrą, santykis yra 1:1,6. Mažiausias pareigūnų skaičius, palyginti su prižiūrimais nuteistaisiais, yra Marijampolės ir Alytaus pataisos namuose. Marijampolėje 888 įkalintuosius prižiūri 243 priežiūros pareigūnai, tad santykis yra 1:3,7, o Alytuje 801 įkalintus asmenis prižiūri 239 pareigūnai, tad santykis yra 1:3,4. Taigi darbo krūvių skirtumai tarp skirtingų padalinių itin dideli ir tai yra tiesiogiai susiję su eklektiška ir decentralizuota personalo politika.

²⁰ Remtasi Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistinių duomenų ataskaitomis.

5 pav. Vieno įkalinto asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų laisvės atėmimo įstaigose vidurkis eurais (2016-2020 m.)²¹

Tarp skirtingų laisvės atėmimo įstaigų per vieną dieną vienam asmeniui išlaikyti panaudojamų lėšų vidurkis daugiausia skiriasi šešis kartus, pvz., Laisvės atėmimo įstaigų ligoninėje vieno nuteistojo išlaikymui diena buvo išleidžiama virš 200 Eur, nors didžioji dalis reikiamų sveikatos priežiūros paslaugų buvo suteikta bendrosios sveikatos priežiūros įstaigų. 2016–2020 m. vidutiniškai didžiausią išlaidų dalį, tenkančią vienam laikomam asmeniui, sudarė išlaidos darbo užmokesčiui (apie 65 proc.) ir socialiniam draudimui (apie 10 proc.), mitybai (apie 8 proc.), komunalinėms paslaugoms (apie 7 proc.) ir materialiojo turto paprastojo remonto prekėms ir paslaugoms (4 proc.). 2016–2020 m., mažėjant Kalėjimų departamentui, pavaldžiose patalpose įstaigose laikomų asmenų skaičiui didėjo vieno asmens išlaikymui vidutiniškai per dieną panaudotų lėšų suma (vidutiniškai nuo 2016 m. iki 2020 m. didėjo apie 15,1 proc.).

1.4.3. Lietuvos probacijos tarnybos įgalinimas

Nors atskiruose oficialiuose pranešimuose probacijos tarnybos atskyrimas nuo Kalėjimų departamento buvo įvardintas kaip pertvarka ar reforma, tačiau šį veiksmą galima įvardinti ir kaip baigiamąjį Lietuvos probacijos tarnybos (toliau – LPT) įgalinimo etapą. 2022 m. Seimas priėmė Probacijos įstatymo²² pakeitimus, kurio įstatymo 5 straipsnis įtvirtina, kad probaciją vykdanči institucija – tai Lietuvos probacijos tarnyba. Iš esmės probacijos tarnybos sukūrimas buvo užprogramuotas jau 2007 m. Lietuvos probacijos koncepcijoje, kurioje buvo įtvirtinti uždaviniai: tobulinti probacijos teisinį reguliavimą, suformuoti tinkamas metodologines probacijos priežiū-

21 Remtasi Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistinių duomenų ataskaitomis, http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

22 Lietuvos Respublikos probacijos įstatymas (suvestinė redakcija nuo 2023-01-01), *Valstybės žinios*, 2012-01-06, Nr. 4-108.

ros sąlygas ir sukurti vientisą probacijos sistemą ir kt.²³

Sistemiškai vertinant, Europoje vyrauja Bausmių vykdymo sistemos modelis, kai veikia dvi lygiavertės ir viena kitai nepavaldžios penitencinės tarnybos, t. y. įkalinimo įstaigų tarnyba ir probacijos tarnyba. Pastaruoju metu Lietuvos bausmių vykdymo tarnybos susiduria su skirtingais iššūkiais, jų sprendimo strategijomis. Nors esama daug praktinių jungčių, kurioms reikia veikimo kartu, pavyzdžiui, lygtinio paleidimo institutas, pusiaukelės namų veikla, pareigūnų rengimas, kvalifikacijos kėlimas ir resocializacijos priemonių diegimas.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Europos valstybėse probacijos valdyme vyrauja Teisingumo ministerija: 14 Europos Sąjungos valstybių narių probacijos tarnybos yra tiesiogiai pavaldžios Teisingumo ministerijai (pavyzdžiui, Austrija, Airija, Italija, Prancūzija, Suomija, kt.), 6 valstybėse tiesiogiai pavaldžios ir atskaitingos kalėjimų direktoratams (centrinėms įstaigoms) (pavyzdžiui, Belgija, Graikija, Slovėnija, Švedija, kt.), kitose valstybėse šios probacijos tarnybos yra pavaldžios vidaus reikalų ministerijoms, teismams ar net nevyriausybinėms organizacijoms. Paminėtina ir tai, kad tiek tinklinės tarptautinės organizacijos, pvz., Europos probacijos konfederacija²⁴, Europos atkuriamojo teisingumo forumas²⁵, tiek Lietuvos mokslininkai akcentuoja progresyvios alternatyvų įkalinimui praktikos taikymą ir probacijos veiksmingumo didinimą. Probacijos tarnybos atskyrimas nuo kalėjimų sistemos – tai strateginis sprendimas, už kurio slėpi įkalinimo alternatyvų prioretizavimas.

Pirmoje lentelėje pateikti duomenys rodo, kad per 10 metų probacijos tarnybos priežiūroje esančių asmenų skaičius padidėjo 1,7 karto, t. y. nuo 8 776 iki 14 489 nuteistųjų, o metinis (srautinis) skaičius 2019 ir 2020 metais buvo didesnis nei 32 000 asmenų. Viena vertus, ši tendencija pozityvi, t. y. daugėja nuteistųjų probacijos tarnybos priežiūroje, o mažėja įkalinimo įstaigose. Sykiu išvengiama tiek didelių kalinimų kaštų, tiek kriminalinės subkultūros poveikio nuteistajam, o sukuriama prielaidos išlaikyti ir kurti pozityvius socialinius ryšius ir socialinį kapitalą. Kita vertus, 2022 m. statistiniai duomenys rodo, kad net 516 probacijos priežiūroje esančių nuteistųjų teko 100 000 gyventojų. Ši tendencija atskleidžia, kad Lietuvoje baudžiamoji politika išlaiko itin griežtos baudžiamosios kontrolės modelį. Šiuo aspektu pasigendama atkuriamojo teisingumo modelių, kai asmenys susilaukia ir atitinkamos teisėsaugos institucijos reakcijos, tačiau nelieka jų priežiūroje ar / ir nuolatinės kontrolės akirtyje.

1 lentelė. Lietuvos probacijos tarnybos priežiūroje esančių asmenų skaičius 2012–2022 m.²⁶

Metai	Nuteistųjų, esančių priežiūroje, skaičius (ataskaitiniu laikotarpiu)	Nuteistųjų, esančių priežiūroje, skaičius (ataskaitiniu laikotarpiu) 100 000 gyv.	Nuteistųjų, esančių priežiūroje, skaičius (per metus (srautinis))	Nuteistųjų, esančių priežiūroje, skaičius (per metus (srautinis)) 100 000 gyv.
2012	8776	292	21107	703
2013	8958	301	22675	763
2014	8611	293	22695	771
2015	8536	292	21757	745

23 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 220 „Dėl probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2007-03-03, Nr. 27-989.

24 Confederation of European Probation (CEP), <https://www.cep-probation.org/knowledgebases/probation-in-europe/>.

25 European Forum for Restorative Justice (EFRJ), <https://www.euforumrj.org/en>.

26 Remtasi Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos statistinių duomenų ataskaitomis, http://www.kaldep.lt/lt/kalejimu-departamentas/administracine_informacija/ataskaitos/metu.html.

2016	8351	289	21608	748
2017	11017	387	23687	832
2018	14622	521	28577	1017
2019	15874	568	32289	1156
2020	15417	552	32441	1161
2021	14671	522	29498	1049
2022	14489	516	25140	896

Vienas iš esminių LPT iššūkių – tai veiklos modelio keitimas, t. y. palaipsninis perėjimas nuo kontrolės prie socialinių, psichosocialinių paslaugų teikimo. Siekiama, kad probacijos tarnyba veiktų ne kaip laisvės ribojimo ar / ir baudimo institucija, o kaip kompleksinių paslaugų organizatorius, teikėjas, veikiantis pagal atvejo vadybos modelį. Čia itin svarbūs LPT personalo struktūros pokyčiai, orientavimasis į darbuotojus, kai nuteistajam teikiamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo, nukreipimo paslaugos. Itin svarbus socialinių įgūdžių ugdymas ir palaikymas, ypač lygtinai paleistų nuteistųjų po ilgesnio įkalinimo. Taip pat itin vertingos individualios psichologo konsultacijos, kognityvinių funkcijų, mąstymo, emocinės būsenos įvertinimas ir atitinkamų atstatomųjų paslaugų teikimas ar jų organizavimas per socialinius partnerius.

Taigi, didžioji dalis LPT funkcijų turi būti orientuotos į socialinį darbą, asmenų integravimą, palaikymą, nuolatinį konsultavimą, specialių programų vedimą, nuteistųjų įtraukimą į nevyriausybinių organizacijų paslaugų tinklą, o kontrolės funkcijos turi apimti iki 20–30 proc., t. y. jų elektroninis stebėjimas, kontrolė gyvenamojoje vietoje, judėjimo apribojimai.

2023 m. Lietuvos probacijos tarnyboje dirbo 389 darbuotojai, 80 proc. darbuotojų – tai statutiniai valstybės tarnautojai. Šiai dienai LPT komandą sudaro 311 pareigūnų ir 78 darbuotojai, kurie dirba pagal darbo sutartis. Paminėtina, kad nestatutinių darbuotojų skaičius nuo 2018 m. iki 2023 m. padidėjo 85 proc., statutinių darbuotojų skaičius per atitinkamą laikotarpį padidėjo 26 proc., nuo 247 pareigūnų 2018 m. iki 311 – 2022 m. Taigi, nestatutinių darbuotojų (socialinių darbuotojų, mediatorių, psichologų ir pan.) skaičiaus didėjimas LPT – tai itin pozityvi tendencija, kuri tiesiogiai susijusi su tarnybos veiklos modelio kitimu.

Kitas svarbus aspektas tas, kad probacijos tarnybos veikla organizuojama apygardų principu, o tai atitinka ir kitų teisėsaugos institucijų pertvarkos tendencijas. Be to, matyti aiškiai atskirti specialiųjų ir bendrųjų funkcijų įgyvendinimo sektoriai. Pateiktoje struktūroje ypač svarbus naujai įkurtas kompetencijų ugdymo ir tarptautinio bendradarbiavimo skyrius. LPT itin svarbu pereiti į kito lygmens socialinės partnerystės bendradarbiavimo lygį tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Plėtojant naujas paslaugas (grupinių programų taikymą, savipagalbos grupių organizavimą ir pan.), ypač naudinga projektinė veikla su socialiniais partneriais, nes ji leidžia ne tik užsitikrinti paslaugų teikimą, bet ir naujų kompetencijų įgijimą, papildomų žmogiškųjų ir finansinių resursų pritraukimą.

Išvados

2022 metų Lietuvos bausmių sistemos pertvarka siekiama centralizavimo, veiklos sričių išgryninimo ir funkcijų struktūravimo; tai užtikrintų įkalinimo įstaigų kaip juridinių asmenų skaičiaus sumažinimą iki vieno. Pertvarka sudaro prielaidas optimizuoti žmogiškuosius, finansinius resursus, išsigryninti disponuojamo turto poreikius, taip pat nusimatyti aiškius strateginius tikslus. Akcentuotina, kad Lietuvos kalėjimų tarnyba turi patvirtinti visus reikiamus strateginius dokumentus iki 2030 metų, kurie ne tik atliepia dabartinius keliamus bausmių vykdymo sistemos politikos formavimo lūkesčius, bet ir išlaiko atskirų konstruktyvių sprendimų tęstinumą.

Paminėtina ir tai, kad įgalinant Bausmių vykdymo sistemą siekiama sustiprinti tiek Lietuvos probacijos tarnybos, tiek Lietuvos kalėjimų tarnybos vidaus ir finansų kontrolę, užtikrinti efektyvesnę vidaus administravimą, vieningą įstatymų taikymo praktiką. Lietuvoje įtvirtintas Europoje vyraujantis Dualistinis bausmių vykdymo sistemos modelis, kai veikia dvi lygiavertės ir viena kitai nepavaldžios penitencinės tarnybos, aiškiai išskirta jų atsakomybė ir veikla, taip pat ir būtino bendradarbiavimo sritys.

Pabrėžtina, kad centralizavus fragmentuotą bausmių vykdymo sistemą būtų aiškiai apibrėžtos kiekvieno padalinio vadovo kaip ir tarnybos vadovo atsakomybės ribos, sykiu sumažinta korupcijos, nepotizmo rizika bausmių vykdymo sistemoje. Sumažinus administracijos padalinių skaičių žmogiškieji resursai nukreipiami tiesioginiam darbui su nuteistaisiais.

The Empowerment of the Lithuanian Penal System

Mykolas Romeris University Law School
 Institute of Criminal Law and Procedure
Prof. dr. Rokas Uscila
 E-mail: ruscila@mruni.eu

DOI: 10.13165/LT-22-01-04

Summary. *This article analyses the systemic transformation of the Lithuanian Penal System in 2022, which introduces the dualistic model of the punishment execution service system that is dominant in Europe. From 2023, two equally important and independently operating penitentiary services – the Lithuanian Probation Service and the Lithuanian Prison Service – will be operating. This article consistently presents the strategic stages of the transformation of the punishment enforcement system, distinguishes three main directions, and reveals the content of this change. Both factors leading to strategic changes in prisons, as well as human and financial resource management issues are systematically analysed. This article examines and presents statistical data collected by the Lithuanian Probation Service, as well as the Lithuanian Prison Service, which makes short-term prognoses and formulates new challenges. The article concludes that reorganisation will ensure the centralisation of the Lithuanian penitentiary system, the refinement of functions, and the structuring of units, which will ensure the functioning of one legal entity and the interaction of territorial units (prisons). The implemented changes allow for optimising human and financial resources, as well as clarifying the need for effective use of available assets. In addition, the article emphasises the notion that enabling the Penalty Execution System aims at strengthening the internal and financial control of both the Lithuanian Probation Service and the Lithuanian Prison Service to ensure more efficient internal administration and the unified practice of applying the Penal Sanction Enforcement Code. Finally, the article discusses the strategy of the penal system until 2030.*

Keywords: *Penalty execution system strategy, Lithuanian Probation Service, Lithuanian Prison Service.*